

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

МІЖНАРОДНА МІКРОЕКОНОМІКА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Видання 3-тє, перероблене та доповнене

*За редакцією
доктора економічних наук, професора,
академіка АЕН України Козака Ю. Г.,
академіка НАН України, доктора економічних наук,
професора, директора Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН України Пахомова Ю. М.,
доцента Логвінової Н. С.*

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2012

УДК 339.9:330.101.542(075.8)

ББК 65.58я73

М 58

Гриф надано

*Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(Лист № 1/11-4198 від 26.05.2011 р.)*

Рецензенти:

Амоша О. І. – академік НАН України, доктор економічних наук, професор, директор Інституту економіки промисловості НАН України;

Лук'яненко Д. Г. – доктор економічних наук, професор, декан факультету міжнародної економіки і менеджменту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана;

Макогон Ю. В. – доктор економічних наук, професор, академік АЕН України, Донецький національний університет.

Автори:

*Ю. Г. Козак, Ю. М. Пахомов, Н. С. Логвінова, А. А. Наумчик,
С. Н. Лебедева, М. І Барановська, О. В. Захарченко, Є. В. Кравченко,
Т. К. Метіль, М. А. Левицький, М. В. Гронська, Л. А. Пархоменко,
Н. І. Антоцишина, О. В. Гривківська, В. С. Ніценко, Т. І. Мирошок,
О. М. Коваленко, І. В. Лізаненко, Л. Б. Боденчук.*

М 58 Міжнародна мікроекономіка. Навч. посіб. Видання 3-тє перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.

ISBN 978-611-01-0263-6

У третьому переробленому та доповненому виданні навчального посібника основні проблеми функціонування та розвитку міжнародної економіки розглядаються в системі сучасної економічної теорії (мікроекономіка, макроекономіка, міжнародна економіка). За допомогою інструментів мікроекономічного аналізу висвітлюються основні теорії міжнародної торгівлі та торговельної політики, міждержавна мобільність чинників виробництва, проблеми та наслідки економічної інтеграції. Логічним завершенням змісту курсу є розгляд проблем регулювання міжнародної мікроекономіки. У навчальному посібнику представлені ключові поняття, запитання для самоконтролю, тести й додатки, що сприятиме активізації самостійної роботи над курсом.

Посібник призначається для викладачів, студентів економічних вузів та факультетів, а також для фахівців-практиків у галузі міжнародних економічних відносин.

УДК 339.9:330.101.542(075.8)

ББК 65.58я73

ISBN 978-611-01-0263-6

© Ю. Г. Козак, Ю. М. Пахомов,

Н. С. Логвінова, та ін., 2012.

© Центр учбової літератури, 2012

Зміст

Передмова	6
Розділ 1. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ ТА ПОСЛУГАМИ	9
<i>Глава 1. Сутність міжнародної торгівлі та базові поняття . . . . .</i>	<i>9</i>
1.1. Загальна характеристика міжнародної торгівлі	9
1.2. Структура міжнародної торгівлі.	20
1.3. Основні види ринків та товарів	23
<i>Глава 2. Класичні теорії міжнародної торгівлі. . . . .</i>	<i>27</i>
2.1. Теорія меркантилізму	27
2.2. Теорія абсолютних переваг	29
2.3. Теорія порівняльних переваг	31
2.4. Теорія відносної забезпеченості країни факторами виробництва та її тестування В. Леонтьєвим	38
<i>Глава 3. Стандартна модель міжнародної торгівлі . . . . .</i>	<i>48</i>
3.1. Порівняльні переваги та постійні витрати заміщення.	48
3.2. Порівняльні переваги та зростаючі витрати заміщення в стандартній моделі	51
3.3. Розвиток стандартної моделі: модель загальної рівноваги	60
3.4. Інструменти аналізу міжнародної торгівлі, які впливають із стандартної моделі.	64
<i>Глава 4. Альтернативні теорії міжнародної торгівлі . . . . .</i>	<i>68</i>
4.1. Теорія технологічного розриву.	69
4.2. Теорія життєвого циклу продукції	69
4.3. Теорія представницького попиту	71
4.4. Теорія економії на масштабах виробництва.	72
4.5. Теорія внутрішньогалузевої торгівлі.	79
<i>Глава 5. Міжнародна торговельна політика . . . . .</i>	<i>82</i>
5.1. Основні типи торговельної політики	82
5.2. Тарифні методи регулювання міжнародної торгівлі.	98
5.3. Нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі	109
5.4. Особливості розвитку митно-тарифного регулювання в Україні	119

Глава 6. Світові ринки товарів та послуг	124
6.1. Міжнародні торгові класифікації товарів	124
6.2. Світові товарні ринки	129
6.3. Послуги та їхня класифікація в міжнародній торгівлі	150
6.4. Стан та структура світового ринку послуг	152
6.5. Зовнішня торгівля України товарами та послугами	160
Розділ 2. МІЖНАРОДНИЙ РУХ ЧИННИКІВ ВИРОБНИЦТВА	169
Глава 7. Міжнародний рух капіталу	169
7.1. Сутність та форми міжнародного руху капіталу	169
7.2. Прямі іноземні інвестиції	172
7.3. Міжнародні портфельні інвестиції	187
7.4. Міжнародний рух позичкового капіталу	190
Глава 8. Роль ТНК у міжнародному русі капіталу	203
8.1. ТНК як головний суб'єкт світогосподарських відносин	203
8.2. Загальні тенденції руху прямих іноземних інвестицій ТНК	210
8.3. Регіональні та галузеві особливості інвестиційної діяльності ТНК	227
Глава 9. Міжнародна міграція робочої сили	246
9.1. Причини міжнародної міграції робочої сили	246
9.2. Основні етапи міжнародної міграції робочої сили	248
9.3. Сучасні центри притягання робочої сили	250
9.4. Наслідки переміщення трудових ресурсів	252
9.5. Україна в міжнародних міграційних процесах	257
Глава 10. Міжнародна передача технологій	262
10.1. Сутність та форми міжнародного технологічного обміну	262
10.2. Міжнародна ліцензійна торгівля	268
10.3. Міжнародна торгівля інжиніринговими послугами	273
10.4. Особливості міжнародного технологічного обміну в Україні	276
Розділ 3. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА СВІТОГОС-ПОДАРСЬКА СИСТЕМА. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ.	280
Глава 11. Національна економіка в системі світового господарства. Класифікації країн світу	280
11.1. Національна економіка як об'єкт світової економічної системи	280
11.2. Регіональний і типологічний підходи до класифікації країн світу	283
11.3. Специфіка економіки розвинутих країн	287
11.4. Основні риси країн з транзитивною економікою	294
11.5. Загальний характер економіки країн, що розвиваються	297

Глава 12. Сутність та цілі інтеграційних процесів. Рівні інтеграції та регіональні інтеграційні угруповання	303
12.1. Сутність інтеграційних процесів	303
12.2. Рівні міжнародної економічної інтеграції	305
12.3. Особливості європейських інтеграційних процесів	307
12.4. Особливості розвитку економічних взаємозв'язків у Північній Америці	318
12.5. Специфіка Латиноамериканських інтеграційних процесів	319
12.6. Відмітні риси економічної інтеграції в Азії	322
12.7. Основні економічні угруповання в Африці	324
Розділ 4. РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІКРОЕКОНОМІКИ	326
Глава 13. Регулювання міжнародної торгівлі	326
13.1. СОТ та її роль у регулюванні міжнародної торгівлі товарами	326
13.2. Міжнародне регулювання торгівлі економічними органами ООН	336
Глава 14. Регулювання міжнародного руху чинників виробництва	344
14.1. Регулювання міжнародного інвестування	344
14.2. Регулювання міжнародного технологічного обміну	346
14.3. Регулювання міжнародної міграції робочої сили	354
Бібліографія	358

Передмова

Підключення України до Болонського процесу, реформування вищої освіти потребує суттєвого перегляду всієї системи викладання економічних наук, передусім економічної теорії. Остання протягом десятиліть існувала в умовах автаркії і через жорстку ідеологічну спрямованість мала досить віддалену належність до світової економічної науки.

Процес визволення від ідеологем в економічній теорії просувається дуже повільно й суперечливо. Про це свідчить хоча б той факт, що в навчальних планах підготовки економістів у вищих навчальних закладах дотепер залишається політична економія (за суттю марксистсько-ленінська), яка являє собою глухий кут у розвитку економічної думки.

Сучасна економічна теорія, як відомо, містить у собі такі складові частини: мікроекономіку (microeconomics), макроекономіку (macroeconomics), міжнародну економіку (international economics); «Міжнародна економіка» наймолодша та найдинамічніша складова сучасної економічної теорії. Її існування як самостійної дисципліни (а не як окремих розділів мікро- та макроекономіки) пов'язано з розвитком та функціонуванням світогосподарських зв'язків як особливої, цілісної, органічної системи. Становлення цієї системи досить ґрунтовно проаналізовано й представлено в зарубіжних підручниках з міжнародної економіки, які мають чітку структуру (міжнародна мікроекономіка та міжнародна макроекономіка). Проте динамічність світогосподарських зв'язків зумовлює плінність змісту міжнародної економіки як науки та навчального курсу. Міжнародна економіка не є якоюсь раз і назавжди даною частиною теорії, що пристосована для всіх часів та держав. Багато складових її змісту є предметом наукових суперечок. Крім того, якими привабливими не були б зарубіжні посібники з міжнародної економіки, вони в переважаючій масі не враховують і не можуть урахувати реалій України. Тому мета цього навчального посібника — не тільки наблизити зміст до вимог світових

стандартів у відповідях на основні питання функціонування та розвитку світогосподарських зв'язків, не тільки врахувати накопичений протягом десятиліть досвід викладання курсу «International Economics» в університетах США та Західної Європи, а й узяти до уваги специфіку країн з транзитивною економікою, насамперед України.

Отже, завдання цього навчального посібника — за допомогою інструментів мікроекономічного аналізу розглянути такі основні проблеми міжнародної економіки як самостійної частини сучасної економічної теорії:

- чиста теорія міжнародної торгівлі та торговельної політики;
- міждержавне переміщення капіталу, робочої сили та технології;
- міжнародна економічна інтеграція, оскільки інтеграція забезпечує свободу міжнародного переміщення як товарів, так і чинників виробництва;
- сучасні проблеми регулювання міжнародної мікроекономіки.

Вивченням закономірностей міжнародного руху товарів та чинників їхнього виробництва якраз і займається **міжнародна мікроекономіка**. Окремі країни в міжнародній мікроекономіці розглядаються як первинні одиниці, подібно домогосподарству чи фірмам у традиційній мікроекономіці, а міжнародна валютно-фінансова система — як засіб обслуговування руху товарів та чинників виробництва.

Поставлені цілі й завдання підпорядковані головній меті — сприяти формуванню способу мислення та економічної поведінки адекватно реаліям сучасного світу і тим самим забезпечити підготовку в Україні фахівців-економістів, котрі знали б, що потрібно робити, щоб досягти успіху на світовому економічному просторі; знали б нові принципи конкуренції, перспективні сфери і форми взаємодії економіки України зі світовою економікою; могли б адаптувати західний досвід до умов України та реалізувати намір інтегруватися до світової спільноти.

Навчальний посібник підготовлено спільно з провідними фахівцями Білоруського торгово-економічного університету, передусім із ректором цього університету А.А. Наумчик й завідувачем кафедрою світової та національної економіки С.Н. Лебедевою.

При формуванні змісту навчального посібника було використано праці провідних зарубіжних та вітчизняних вчених, які містяться в наведеному в посібнику списку літератури. У підготовці посібника брали участь аспіранти та здобувачі І.О. Уханова, О.С. Кіро, М.Є. Бикова, О.А. Єрмакова.

Автори і редактори висловлюють щиру вдячність академіку НАН України, д.е.н., професору Амоші О.І., д.е.н., професору Лук'яненко Д.Г., д.е.н., професору Макогону Ю.В., д.е.н., професору Мозговому О.М., д.е.н., професору Циганковій Т.М. за співробітництво, корисні й неупереджені зауваження та допомогу, надані під час роботи над цією книгою. Наша величезна подяка професорам С.С. Дзарасову (Росія), А. Прадетто (ФРН), П. Грегори (США), С. Фортеск'ю (Австралія) дослідження та поради яких сприяли підготовці цього навчального посібника.